

Двеста година Вуковог Рјечника

Вука Караџића као састављача „Рјечника“ ипак не би ваљало разврстати међу енциклопедисте. Он је био нешто друго. Ни песник, ни научник, ни филозоф, ни идеолог, ни трибун, а оиет, на свој обичан и једноставан начин, изузетан човек: носио је памтљивек у себи

Књига пред књигама. Ове године навршава се двеста година од објављивања првог издања *Српског рјечника* Вука Стефановића Караџића, који је Павле Ивић обележио као најважније појединачно дело у српској култури, а Миро Вуксановић одредио као матичну књигу савременог српског језика и оценио као књигу *пред књигама*.

О узроку за настајање *Српског рјечника* најбоље говори сам Вук у првој реченици Предговора *Рјечника*: „Већ има близу иљада година како Србљи имају своја слова и писмо, а до данас још ни у каквој књизи немају правога свог језика!“ Неколико страница даље, Вук каже и ово: „Ја сам из љубави к српском језику и из жеље да би му се што брже помогло, прије неколике године написао и издао на свијет *Писменицу српскога језика* [...] Из којих сам узрока издао ону прву Српску граматичку, из оних истих ево издајем и овај први *Српски рјечник*.“

Српски рјечник као дело које се не може завршити. Лексичку српског народног језика Вук је доживљавао као непресушно извориште, па је зато био свестан чињенице да је немогуће пописати целокупно лексичко благо српског језика. У Предговору другог издања свог *Рјечника*, Вук пише: „Нити мислим ја нити ваља да мисли ко други да су у овој књизи све ријечи народа нашега и сва значења наштампанијех ријечи, него ја још мислим да се у живу језику све народне ријечи не могу ни покупити, јер гдјекоје постају једнако, а кашто и нова значења наштампанијех ријечи.“ У првом издању *Рјечника* (1818) има 26.270 речи, а у другом издању (из 1852. године) забележено је око 47.500 речи, па, ипак, док је друго издање било у штампи, Вук је сакупио још 111 речи, које је, под насловом *Ново додате ријечи*, пред саму штампу, унео у књигу.

Српски рјечник као анџологија књижевних врсја. *Рјечник* представља двовековну инспирацију за лексикографе, лексикологе, граматичаре, а Миро Вуксановић у свом *Српском рјечнику или азбучном роману* запажа да та књига није само лексикографско дело које треба да оцењују искључиво лингвисти. У богатој библиографији о Вуковом *Рјечнику*, која броји 133 библиографске јединице а налази се на крају *Азбучног романа*, сазнајемо да *Рјечник* представља и лексикон етнографије и фолклористике (М. Барјактаревић), и извор за проучавање народних инструмената (А. Гојковић), ритуалног лечења и магије (Ц. Конрад), кулнарства (А. Крушец; Г. Ресел), народних игара (Н. Љубинко-

вић), личних имена (Н. Медведев), лековитог биља (Ј. Туцаков) итд. *Рјечник* садржи и загонетке, питалице, пословице, изреке, басме, клетве, тузбалице, молитве, беседе (здравнице), подскочице, шаљиве и дечје песме, анегдоте, легенде, шаљиве приповетке, херојске скаске, приче. Због свега тога представља и књижевно дело.

Рјечник као најважнији корак Вукове језичке реформе. Прво издање *Рјечника* представља и прво дело у коме је доследно спроведена Вукова реформа језика и правописа. Вук се у *Рјечнику* послужио Аделунговим начелом *Пиши као што говориш*, тј. засновао је фонолошки правопис, што је било револуционарно. Први пут је употребио своју азбуку и слова љ, њ, њ, њ, њ, њ.

Када је прво издање *Рјечника* било објављено, очекивало се, према оци академика Павла Ивића, да су „три ствари у *Рјечнику* могле изазвати озбиљно негодовање присталица правца којим се у српској књижевности до тада ишло. То су: народни језик очишћен од црквенословенских елемената, револуционисани правопис и јекавско наречје. Међутим, када се *Рјечник* појавио, нису ово били поводи за најачу вику. Највише пажње и готово једнодушно згражање у српском друштву привукле су две појединости од трећеразредног значаја: латинична јота у Вуковој ћирилици и многобројни нечедни изрази.“

Док се *Рјечник* из 1818. године заснива на тршићком говору, *Рјечник* из 1852. године утемељује се и на другим дијалектима српског језика, чиме и књижевни српски језик добија наддијалекатски карактер. Из другог издања *Рјечника* избачена је опсцена лексика, која је изазвала много негодовања када се појавила у првом издању. Увећан је број турцизама са 2.500 на 3.500. И док је у првом издању *Рјечника*, управљајући се говором свог родног села Тршића, Вук дословно елиминисао фонему х у народним речима (*сиромма, ора*), спроводио тзв. најновије јотовање (*ћераши, ћевојка*), претварао *мн* у *мл* (*млоји*), у *вн* (*шавница*) или у *мљ* (*сумља*), у другом издању све је ово изменио под утицајем дубровачког говора и говора муслимана у босанским градовима.

Има ли ајсџрајских речи у Вуковом рјечнику. Вукова језичка реформа, која је у потпуности спроведена у *Рјечнику*, базирана је на идеји да се у основи књижевног српског језика угради народни језик. Ова идеја је често критикована, јер се веровало да народни језик нема изграђен структурни, а ни лексички потенцијал да би удовољио културним и цивилизацијским потребама српског народа. Много пута је понављана мисао Вуковог савременика Лукијана Мушиц-

ког о неспособности народног језика да изрази апстрактне идеје: „Српски народ је орао и копао, много се трудио, јуначествовао, али мало мислио. Осим о насušним потребама, зато је његов језик сиромашан речима за умозрителне мисли.“ Занимљиво је да питање апстрактне лексике у Вуковом рјечнику никада није детаљно истражено, па је Маја Штулић, студенткиња Групе за српски језик на Филолошком факултету, добила задатак да за потребе свог мастер рада обради апстрактне именице у Вуковом рјечнику из 1818. године. Она је закључила да у *Рјечнику* има 452 апстрактне именице. Навешћемо само неке од њих: *бега, брука, бес, бол, вера, љубав, мана, моћ, мир, нарав, свесит,*

разузданосит, важносит, шужишџел, сџарашџел, ујравџишџел, сџасџишџел, сџворџишџел, сџокојсџиво, весџи, доказ, круџи, џозџив, навоџ, увоџ, оџис, оџлас, слух, дух, заџаџишџак, израз, молба, жалба, услов, џовоџ, џобеџа, биџе, џросџеџа, обмана, особа, сџоменџик, чиновџик, званичџик, џуномоџник, државџик, безџерџан, исџраван, безуман, бесџислен, неџив, џорочан, савесџан, усџешан, важан, џосџеџено, срдџачно, казџиџи, одобрџиџи, решџиџи, руковоџиџи, заџосџавџиџи. Веома је инспиративна чињеница да се у народу ове речи нису користиле иако их је Вук, можда, и користио. Тек је 200 година прошло од времена објављивања овог речника и из ове перспективе делује нестварно да наш народ пре 200 годи-

данас. Милка Ивић у књизи *О језику Вуковом и вуковском* наводи неколико занимљивих примера. О именици *љубавџик* она пише следеће: „По Вуковој спознаји стана ствари, дакле, при обраћању непознатом лицу ради успостављања комуникативног контакта, прикладно је ослонити га са *љубавџиче!* Зато што се под том речју подразумева значење *џриџаџел*.“ О речи *љубавџица* – ни помена у Српском рјечнику! Реч *музика*, примећује Милка Ивић, Вук је користио са значењем *инсџтрументџи*: „Зна врло добро ударати у клавир и друге којекакве *музике*.“ Иако је Мина Караџић свирала клавир, у Вуковом *Рјечнику* ова реч није забележена. Вук је сматрао да није народна. У Вуково време, констатује Милка Ивић, није се користио глагол *свираџиџи*, већ *угараџиџи, луџаџиџи, па и клавираџиџи*.

„Важне речи“ у народном живоџу и у Рјечнику. Највећи број речи које су обрађене у *Рјечнику* важне су за народни живот. Њихов значај огледа се и у великом броју синонима. Такве речи и њихове синониме издваја Меша Селимовић у књизи *За и џроџив Вука: најџесџи се (наџиџаџи се, набаџаџи се, наџиџи се, набокаџи се, набуџаџи се, наџекаџи се, наџџераџи се, наџоџаџи се, наџресаџи се, наџусаџи се, налуџаџи се, наслаџаџи се, наџиџу се); џиџу (биџи, воџиџиџи, деџеџаџи, џераџи, џеџемаџи, џаџаџи, маџаџи, маџаџи, маџвиџи, маџвиџи); уџаџриџи (буџнуџи, врезнуџи, џарнуџи, тенуџи, деџиџи, деџиџи, дернуџи, дуџиџи, луџиџи, луџиџи, оџаџриџи, оџаџачиџи, оџаџачиџи, џоџиџи); џаџан (биџедан, боџан, дерџи, жалосџан, заџаџни, злосреџан, злосреџиџи, џаџиџи, џаџован, џаџовиџи, куџав, куџавџи, куџан, несреџан, оџаџели, џуџан); руџа (џрисџиџиџи коџе руџи, има лиџеџу руџу (леџо џише), од сваке руџе, не џе му од руџе, ниџе ми на руџу, доџло ми исџог руџе).*

На крају. Завршићемо оценом Љубомира Стојановића о *Рјечнику*: „Такава је била ова знаменита књига која чини епоху у нашој књижевности и која је тако рђаво дочекала од велике већине својих савременика, јер је својим новинама далеко измакла испред свог доба.“ А ево шта о аутору те знамените књиге закључује Миодраг Поповић: „Вука Караџића као састављача *Рјечника* ипак не би ваљало разврстати међу енциклопедисте. Он је био нешто друго. Ни песник, ни научник, ни филозоф, ни идеолог, ни трибун, а опет, на свој обичан и једноставан начин, изузетан човек: носио је памтљивек у себи.“ То ће бити главни разлог што су поколења пошла за њим. У Вуковом речнику сачувало се оно што је у српском народу живело од памтљивека.

Рајна ДРАГИЋЕВИЋ

Проф. др Рајна Драгићевић

сила, слоџа, снаџа, срам, среџа, сџиџг, ум, џуг, часџи, брзина, веџрина, величина, муџроџа, муџрина итд. Међу њима има и простих речи и деривата. Забележено је и много глагола који означавају апстрактне процесе: *вероваџи, вољеџи, двоумџиџи се, дивџиџи се, жалиџи, жељеџи, забораџиџи, знаџи, каниџи се, мрзиџи, оклеваџи, оџаџаџи, разумеџи, сџеџаџи се, сџреџиџи, чезнуџи, чинџи се* итд. Показало се да народни језик садржи апстрактну лексичку за означавање базичних осећања, стања, особина и других апстрактних појава.

Речи које је Вук „џрескочио“ у Рјечнику. Вуков савременик Јован Стејић објавио је у *Гласнику Друштва србске словесности* листу речи коју Вук није унео у *Рјечник* (1818). Ево неких од тих речи: *сџосџосџиџи, сџроџосџиџи, блаџосџиџи, џодџосџиџи, скромносџиџи, усџешносџиџи, уљудносџиџи, уџодносџиџи, круџосџиџи, одваџносџиџи, човечносџиџи, блаџонаџносџиџи, наџносџиџи, добровџосџиџи, саџаџносџиџи, џрошџосџиџи, расџосџиџи,*

на није користио речи *саџаџносџиџи* и *џрошџосџиџи*, као ни многе друге са овог Стејићевог списка.

Како је Вук конкретизовао ајсџрајску лексичку. Меша Селимовић је у свој књизи *За и џроџив Вука* приметио да је Вук имао склоност да и апстрактне појмове својим дефиницијама и примерима у одређеном смислу конкретизује и своди их на народне, руралне, фолклорне: *Боџ* – у Срба се није један посао не почиње без *Помози Боже, Душа* – два без душе, трећи без главе. *Жалиџи* – жали ме жива, а немој мртва. *Заџуџиџице* – најео се као сироче на заџуџиџице. *Закључак* – у плетиће игле оно на врху. *Особина* – гдјекоја жена има краву или овцу, што јој је поклонио отаџ или други ко. *Неџосџиџан* – нпр. жито је недостижно, тј. једно високо а друго није високо или једно зрело, друго незрело.

Речи које је Вук груџачије користио неџо ми. Неке речи имале су у Вуково време другачије значење него

Увод у српску педагоџију сценских уметности

Издавач „International Music Education Research Centre“ (iMerc), Велика Бриџанија.
Уредници: Еванџелос Химонџес и Вера Миланковић

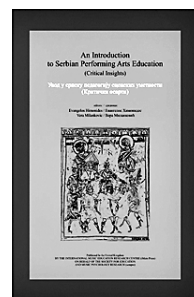
Књига „Увод у српску педагоџију сценских уметности“ представља избор сажетака научних предавања презентованих у оквиру Педагошког форума сценских уметности, чији је оснивач професорка и композитор Вера Миланковић, шеф Катедре за солфеџо на Факултету музичке уметности у Београду. Фокус научних истраживања, окупљених у оквиру овог издања, стављен је у област педагоџије сценских уметности, која је научно подстицајна за стручњаке из различитих области. Педагоџија сценских уметности приказана је из друштвеног, психолошког, физиолошког, когнитивног,

филозофског и историјског угла, а радови су груписани у десет различитих области: педагоџију почетног музичког образовања, историју музичке педагоџије, музикологију, музичку педагоџију у пракси, извођаштво, педагоџију клавир, психологију музике, српску народну традицију у педагоџији, социологију музичке педагоџије и специјалну педагоџију.

Књига је штампана у Великој Британији, у издању „International Music Education Research Centre (iMerc)“, уз подршку „Society for Education, Music and Research“ (SEMPRE), као двојезично издање на енглеском и српском језику. Овакав концепт даје јој широку употребну вредност у науч-

ним круговима и значајну комуникативност са стручњацима из Европе и света. Спектар тема које су обухваћене показатељ је комплексности истраживачких интересовања научника из различитих области, које су у оквиру Педагошког форума представљене кроз теоријска, емпиријска и практична истраживања, јавно презентована у форми предавања или радионица.

Теме су обрађиване различитим научним методама, што указује на могућност њихове перцепције са више аспеката. При томе, спој теорије и праксе представља чврсто науч-

но упориште на основу кога се дефинишу закључци. Специфичност даје интердисциплинарни приступ научним сазнањима, који омогућава заједничко деловање више стручњака из различитих области у оквиру заједничких истраживања.

„Увод у српску педагоџију сценских уметности“ значајно је издање на основу кога ће интернационалној научноистраживачкој јавности бити доступни резултати домаћих стручњака из области музичке педагоџије. Одабрани сажети показују да сфера интересовања домаћих научника у потпуности корелира са светским

тенденцијама у домену музичке педагоџије. Они репрезентују актуелну научну мисао која је осим сагледавања историјског контекста усмерена и у правцу препознавања савремених токова модерне педагоџије, као специфичне научне дисциплине. Књига пружа могућност упоређивања нових закључака са постојећим теоријским становиштима свету, али и упознавање са различитом проблематиком са којом се суочава савремена педагошка пракса. У том контексту ова књига није само значајна у домену теоријске мисли, она је практично функционална за све који се у пракси баве педагоџијом. Закључци, искуства, препоруке, сугестије и предлози у потпуности су практично применљиви и провокативни за педагоге који су отворени за различите нове методолошке приступе.

Јединствена, иновативна и провокативна књига сажетака „Увод у српску педагоџију сценских уметности“ указује да је област музичке педагоџије широка тема, која се једино може развијати на темељима различитих научних искустава. У том смислу и достигнућа домаћих стручњака конкурентна су са светским тенденцијама у оквиру ове области.

Александра ПАЛАДИН